

PROLOGAS

Prie saugomų durų tarsi vilkų gauja šurmuliavo žurnalistai. Jie norėjo pavardžių ir vietų, bet kokių užuominų apie mafiją, bet kokios vertingos smulkmenos rytojaus pirmajam puslapiui.

Pro mane neprasprūdo ironija.

Ligoninės vestibulyje, valandų valandas išsėdėjusi ant tos pačios kėdės, pasirodžius gydytojui pakėliau galvą. Jis pubalsiu ėmė kalbėtis su slaugytoja. Jam kalbant judėjo jo ūsai ir plaukai ant smilkinių. Mano pečiai įsitempė tarsi spyruoklės – laukiau bet kokio žvilgsnio ar ženklo, kad nutiko blogiausia. Įtampa didėjo ir dėl kitų laukiančiųjų, nes jie bijojo to paties. Staiga stojusi tylą net kurtino. Bet gydytojas nuėjo ir jo žingsniai nuslopo už kampo. Vėl susmukau kėdėje.

Ore tvyrojo dezinfekcijos priemonių, baliklių ir besinervinančių rūkalių cigarečių kvapas. Šaižiai sudžeržgė grindų plytelės – kažkas patraukė savo kėdę arčiau manęs. Plaukai man ant sprando pasišiaušė, ir ne vien nuo to garso. Sužinojęs mano vaidmenį, pareigūnas buvo perspėjęs, kad netrukus su manimi ateis pasikalbėti detektyvas.

Šis žmogus dabar ir atsisėdo priešais mane.

– Laba diena.

Siekdamas, kad pokalbis atrodytų kuo mažiau oficialus, jis nusiėmė skrybėlę ir pasidėjo ant kelių. Dėl smulkiai juostuoto kostiumo, tvarkingos šukuosenos ir nepriekaištingai baltų dantų jis atrodė panašus į J. Edgaro Hooverio verbavimo plakata.

Neįsidėmėjau nei pavardės, nei prisistatymo smulkmenų – mano sąmonė buvo prislopinta nuo įtampos ir miego stygiaus. Tačiau numaniau, kokia informacija jam reikalinga. Ta pati kaip ir gatvėje susispietusiems žurnalistams. Jis tikėjosi atsakymų, kurių pati dar gerai nežinojau.

Kad būčiau galėjusi pabėgti – iš šios vietos ir nuo dabarties. Kaip būtų gera peršokti priekin kokią savaitę, mėnesį. Tuomet bjaurūs gandai jau būtų nuslopę, kraujo balos švariai išvalytos, diena su visomis pasekmėmis pasibaigusi. Įsivaizdavau save kavinės kampo prieblandoje, prie kavos puodelio klausinėjamą pradedančiojo reporterio. Jo jaunas veržlus veidas primintų man, kokia buvau pati, kai pirmą kartą atsidūriau mieste, įsitikinusi, kad polėkis ir sėkmė išstums mano praėities tamsumas. Tą jausmą, kad esi nieko vertas.

– Kaip gerai, – tarė jis, – kad viskas sėkmingai baigėsi.

Žinoma, kai kam. Ne visiems.

Tada išgirdau:

– Ar galėtumėte papasakoti, kaip visa tai prasidėjo?

Reporteris mano sąmonėje susiliejo su detektyvu priešais. Net suabejojau, kuris jų uždavė tą klausimą. Bet vis dėlto tarsi pro objektyvą staiga išvydau praeitį stebėtinai aiškiai, pamačiau susipynusius takus, kurie mus visus ir atvedė čionai. Kiekvienas žingsnis buvo lyg domino kauliukas, pastatytas būtent taip, kad nuverstų kitą.

Su nemenku gailesčiu lėtai linktelėjau jam ir atsakiau:

– Prasidėjo nuo nuotraukos.

PIRMA DALIS

Fotografija yra stebėjimo menas. Tai turi labai menkai bendro su tuo, ką matai, viskas priklauso nuo to, kaip tu matai tuos dalykus.

ELLIOTTAS ERWITTAS

1 SKYRIUS

1931 metų rugpjūtis

Lorelio miestelis, Pensilvanija

Pirmiausia Elį patraukė jų akys.

Du berniukai sėdėjo apšiurusio pilko namo verandoje ir mėtė į skardinę akmenukus. Toliau palei kelią driekėsi dar keletas namų ir pievos. Vienas vaikų kokių šešerių metų, kitas daugiausia aštuonerių, jie buvo basi ir be marškinių. Tiktai sulopyti kombinezonai skurdžiai dengė jų gležną ir ne itin švarią saulės nušviestą odą. Jiedu buvo broliai. Liesi ir su pasišiaušusiais rusvais plaukais jie atrodė visai vienodi, tiktai skirtingo amžiaus.

Na, ir tos jų akys. Jos patraukė Elio Rydo žvilgsnį iš kokių dvidešimties pėdų. Tos akys buvo mėlynos kaip ir jo paties, bet tokios šviesios, kad atrodė lyg krištolinės.

Nuo Elio skrybėlės nuriedėjo dar vienas prakaito lašas, nuvarvėjo sprandu ir susigėrė į jo krakmolytą apykaklę. Nuo tos nelemtos drėgmės net ir be kostiumo švarko jo marškiniai lipte lipo prie kūno. Jis

paėjėjo arčiau namo ir pakėlė fotoaparata. Jo hobis buvo gamta, peizažai, bet dabar jis sufokusavo objektyvą į vaikus. Su jais pasirodė ir užrašas. Prie namo sienos stovėjo neobliuotas lentgalys su švarplėtais kraštais, lyg prislėgtas popiečio karščio ir atsirėmęs atsipūsti. Kreida užrašyti žodžiai jame Eliui išryškėjo tikrai nustačius objektyvą.

Jo gerklę užspaudė spazmas.

Jis nuleido aparatą ir dar sykį perskaitė žodžius.

Iš tikro tie žodžiai neturėjo jo pernelyg nustebinti. Juk tiek daug žmonių skurdo nuo to laiko, kai 1929 metais prasidėjo krizė. Kasdien vaikai buvo siunčiami į giminaičių ūkius ar tiesiog paliekami prie bažnyčių, našlaičių prieglaudų ir kitur, viliantis, kad jie tenai gaus šilumos ir valgio. Bet juos parduoti – tai niūrius laikus nudažė dar juodžiau.

Ar kitų jų brolių ir seserų bus pasigailėta? Ar broliukai bus atskirti? Kažin, ar jie moka perskaityti tą užrašą? Elio galvoje sukosi klausimai, bet nė vieno atsakymo jis nepajėgė sugalvoti.

Sakykim, net prieš šešerius metus – būdamas vos dvidešimties ir gyvendamas Alentaune po savo tėvų stogu, jis, ko gero, būtų greičiau susigaudęs. Bet Filadelfijos gatvės ilgainiui išmokė jį, kad nelemčiausias dalykas, galintis ištikti žmogų, yra maisto stygius. Reikia įrodymų? Atsilošk kėdėje ir stebėk, kaip grumdamosi tiesiasi rankos prie duonos riekių, kai įpilamas paskutinis sriubos samtis.

– Ką čia turit, pone? – vyresnysis berniukas rodė į nedidelį aparatą Elio rankoje.

– Šitas? Mano fotoaparatas.

Iš tikro tai nebuvo visiška tiesa. Aparatas priklausė „Filadelfijos tyrėjui“. Bet šiuo metu aiškinti smulkiau atrodė beprasmiška.

Mažasis berniukas kažką pašnibždėjo vyresniajam ir šis vėl kreipėsi į Elį tarsi brolio vertėjas:

– Tai jūsų toks darbas? Daryti nuotraukas?

Iš tikro Elio darbas buvo paprastas – fotografuoti laikraščio visuomenės puslapiui. Anaipol ne kurti landžius reportažus, apie kuriuos jis svajotojo karjeros pradžioje. Tiesą sakant, tą darbą būtų galėjęs atlikti ir veršis.

– Kol kas.

Vyresnysis berniukas linktelėjo ir sviedė akmenuką į skardinę. Jaunesnysis nekaltai prikando sausą apatinę lūpą, tas nekaltumas atsispindėjo ir jo akyse. Iš jų išvaizdos nemaž nebuvo matyti, kad jie numanytų, kas jų laukia. Gal ir gerai.

Buvo žinoma, kad vaikai, įvaikinti dar kūdikiai, dažnai auginami kaip šeimos nariai, bet nebuvo paslaptis, kaip vertinami vaikai, patekę pas svetimus sulaukę vyresnio amžiaus. Mergaitės tampa tarnaitėmis, auklėmis, siuvėjomis. Berniukai – ūkio ir laukų darbo jėga, būsimieji kasyklų ir fabrių darbininkai. Ko gero, ir šiedviem dar ne vėlu. Bent jau su kieno nors pagalba.

Elis įdėmiau pažiūrėjo į namo langus, norėdamas pro dulkes įžiūrėti kokį judesį. Įsiklausė, bene išgirs puodų žvangesį ar verdančio troškinio šnypštimą, kokį nors įrodymą, kad namuose yra mama. Tačiau ore buvo girdėti tolima traktoriaus dejonė ir dvelkė žemiški ūkio kvapai. Užplūdo mintys.

Ką jis galėtų padaryti šiai porelei? Įkalbinti jų tėvus, kad turi būti geresnė išeitis? Paaukoti visą dolerį, nors ir pats vos susimoka nuomą?

Abu broliai spoksojo į jį tarsi laukdami, kol jis ką nors pasakys.

Elis nukreipė akis nuo užrašo. Ir suko galvą ieškodamas tikrai prasmingų žodžių. Bet viskas veltui.

– Na, tai sėkmės jums, vaikai.

Šie tylėjo, ir jis nususuko. Vėl pasigirdo akmenų dzingsėjimas į tuščią skardinę, paskui, jam tolstant kaimo gatve, nutilo. Už keliasdešimties metrų jo laukė „Ford Model T“ atvirais langais, išgelbėtas iš sąvartyno. Jo radiatorius jau nebešnypštė ir nebegaravo. Ir aplinka tarsi buvo pasikeitusi. Žemės plotai, kreivos tvoros... Vos prieš keletą

minučių Eliui tai atrodė įdomu ir verta kadro asmeninei kolekcijai. Puikus būdas prastumti laiką, kol variklis atsigaus nuo rugpjūčio kaitros. Dabar visa tai tebuvo tik akcentai dar vienos tragedijos, kurios jis negali atšaukti.

Pasiekęs savo senąjį kledarą jis sviedė aparatą vidun, kiek smarkiau negu reikėtų, ir pasiėmė kanistrą su vandeniu. Pripylė radiatorių, išjungė pavarą ir pasuko raktą. Tada surado rankeną, atsinešė prie mašinos priekio ir iš visų jėgų ją pasuko. Dėkui Dievui, po antro bandymo variklis atgijo.

Sėdęs prie vairo jis nusiėmė skrybėlę ir pajudėjo, kaip niekad iki šiol nekantraudamas kuo greičiau pasiekti miestą. Beveik po valandos jis atsidurs visai kitokiame pasaulyje. Lorelio miestelis liks tiktai maža prisiminimų dėmelė.

Šalia numesto jo švarko plazdėjo vėjo šiurenamas žemėlapis. Šį rytą tas žemėlapis atvedė jį prie kol kas svarbiausios užduoties: ponių lovos užtiesalų parodos, surengtos Amerikos legiono moterų padalinio, vadovaujamo Filadelfijos mero sesers. Tiesa, didžiuma siuvinių buvo įspūdingi, bet Elis, spausdamas kameros mygtuką, vis paniurnėdavo. Nuotaiką gadino ir tai, kad šiandien sekmadienis, o juk dar reikės išryškinti nuotraukas ir pasidaryti apmatų straipsniui, kurio terminas – iki rytojaus ryto. Taip ir dings diena. Tačiau šią akimirką, prislėgtas tų dviejų berniukų vaizdo, jis pasijuto susigėdęs, kad niršta dėl darbo, kurio daugelis tik pavydėtų.

Kad ir kaip stengėsi išstumti vaikus iš sąmonės, jam išvažiavus iš Česterio apygardos ir jau riedant plentu, jie vis sukosi mintyse. Ir tiktai privažiavęs prie laikraščio būstinės susivokė, kodėl vaikai jį taip paveikė.

Jei Elio brolis būtų likęs gyvas, svarstė jis, ar jiedu irgi būtų buvę tokie panašūs? Ar jiedu abu būtų mylimi?

2 SKYRIUS

Atėjusi prie savo stalo su rankine ir skrybėlaite rankoje, Lilė susigūžė dėl to, ką padarė.

Arba tiksliau, ko nepadarė.

Penktadienio popietę reporteris laukė, kol išdžius nuotraukos, nors ir kamavosi su sloga. Lilės viršininkas Hovardas Trimblas, vyriausiasis laikraščio redaktorius, tvarkantis laikraštį griežtai tarsi mūšiui besiruošiantis karo vadas, panoro pirmadienį iš pat ryto pamatyti tas nuotraukas. Kadangi reporteris bus išvažiuavęs ruošti straipsnio, Lilė pati pasisiūlė padėti. „Aš paruošiu nuotraukas, – pažadėjo ji. – O jūs eikit namo ir pailsėkit.“

Pažadus ji dalydavo ne itin lengvai, bet kitų darbų sukuryje visai užsimiršo. O dabar pirmadienio rytas, be penkiolikos aštuonios. Ketvirtis valandos, kol, kaip paprastai, pasirodys redaktorius.

Lilė numetė rankinę ir nuskubėjo per puspilnį Naujienų skyrių. Nuo vienas prieš kitą sustatytų stalų sklido prislopinti pokalbiai. Keičiantis pamainai laikraščio dieniniai darbuotojai pamažu išstūmė naktinius.

Liftu ji nesinaudojo, pasuko prie laiptų – taip bus greičiau, kai reikia pakilti vieną aukštą, – ir įėjo į maketuotojų kabinetą ketvirtame aukšte.

– Labas rytas, panele Palmer, – jaunas ilgakojis ir ilgarankis vaikinys sustojo prie jos su pluoštu segtuvų. Naujoko vardą ji buvo pamiršusi.

Ji šypsodamasi pasisveikino, bet jam kalbant toliau stabtelėjo.

– Vėl bus įtempta savaitėlė.

– Atrodo, kad taip.

– Ar savaitgalį ką nors veikiat?

Kaip visada, ji buvo atlikusi dviejų valandų žygį nuo šiaurinio Delavero – tikrųjų savo namų. Namais ji nevadino moterų pensiono netoliese, kur gyvendavo darbo dienomis. Bet apie tų kelionių tikslą, kaip ir apie daug ką savo gyvenime, ji nebuvo linkusi pasakotis.

– Deja, dabar labai skubu, tad geros tau dienos.

Dar kartą nusišypsojusi paliko jį ir nuėjo koridoriumi. Užrašas ant kitų durų „Prašom netrukdyti“ buvo apverstas, o tai reiškė, kad tamšisis kambarėlis nenaudojamas ir įeiti saugu.

Viduje nuo lempos virš galvos kabojo plona grandinė. Lilė truktelėjo ją, ir kvadratinė patalpa su blausiu raudonu žibintu nušvito. Kvepėjo ryškiais, kurie buvo sukrauti padėkluose ant lentynos palei sieną.

Ant skersai kambario ištiestos virvelės kabojo per dešimtį nuotraukų. Jų gale, po moterų, išdidžiai demonstruojančių lovatieses, Lilė pamatė ir tris nuotraukas, dėl kurių atėjo. Tai buvo vaizdai iš plieno pramonės profsąjungos mitingo.

Ji greitai paėmė nuo lentynos tuščią aplanką ir nusikabino tris nuotraukas. Jau jas dedant jos žvilgsnį kai kas prikaustė. Tai buvo paprasčiausia medžio nuotrauka. Pievoje stovintis ąžuolas, vienišas, kone liūdnas... Jis tiesė savo šakas, tarsi ilgėdamasis kažko nematomo.

Paskui pažvelgė į kitą nuotrauką, paprastoje tvoroje išraižytus inicialus.

K. T. + A. \

Paskutinė raidė buvo nebaigta, palikdama žiūrinčiajam pačiam spėlioti, koks buvo ketinimas. Ir kokia tų raidžių atsiradimo istorija. Ji pažvelgė į kitą nuotrauką, paskui į trečią. Į kelią įspaustas suplotas butelio kamštelis. Vieniša gėlė, aukštai iškilusi nudžiūvusių piktžolių guote. Iš to, kaip nuotraukos pasakoja savo istorijas, ji greitai suprato, kas jas darė.

Nuo tada, kai prieš porą metų tapo vyriausiąja sekretore, Lilė jau porą sykių buvo susidūrusi su Elio Rydo asmeninėmis nuotraukomis. Kiekvienoje buvo užfiksuota iškalbingų smulkmenų, kurių kiti nė nebūtų pastebėję.

Nors rašyti moteriškiems laikraščio puslapiams ir taikstyti su tokiu atlygiu norėjo retas vyriškis, Elis dirbo uoliai. Kaip ir Lilė, jis atlikdavo darbą, kuris toli gražu nereikalavo jo talento. Žinoma, ji niekada apie tai neužsiminė, nors jie vienas kitą mielai pakalbėdavo, bet tai retai peržengdavo malonaus bendravimo ribas.

Ji pasisuko, ir mintys bemat išgaravo.

Raudonoje prieblandoje kabėjo nuotrauka su užrašu. Du vaikai verandoje siūlomi parduoti. Kaip galvijai turguje.

Staiga ją apėmė jaudulys, atgaivindamas senas nuosėdas, kurių ji stengėsi atsikratyti. Baimė, skausmas, apgailestavimai. Vis dėlto ji nepajėgė nusigręžti. Nors akyse jau tvenkėsi ašaros, ji nukabino nuotrauką pasižiūrėti iš arčiau.

Ji krūptelėjo nuo šviesos blyksnio.

Durys atsidarė ir tuojau pat vėl užsivėrė.

– Atsiprašau! – pasigirdo vyriškas balsas. – Buvo neuždaryta, o ženklas apverstas.

Lilė prisiminė savo užduotį.

– Tuojau išeinu!

Ji kaip galėdama susitvardė ir pasuko prie durų. Jau imdama už rankenos susivokė, kad tebelaiiko rankoje Elio nuotrauką.

Tamsioji jos pusė nenorėjo nieko daugiau, tik sudraskyti nuotrauką kartu su negatyvu. Bet vidinis balsas piršo kitą mintį. Iš to siaubo ji gali padaryti kai ką gera. Ji tuos pamirštus vaikus gali iškelti į pirmą planą, parodyti, kad jiedu yra svarbūs. Skaudi pamoka iš praeities.

Ji įkišo nuotrauką į aplanką ir atidarė duris.